

FELIX DE RIBAS AND HIS «BRIEF REPORT ABOUT ODESA TRADE»**Olena Fedenko**

PhD (History)

The State archives of Odessa region

18, Zhukovskogo Str., Odessa, 65026, Ukraine

fedenkoolena@gmail.com

The consular correspondence provided insight in commercial life in Odesa, held light on the role of a general consul in providing of international trade between the Russian Empire and the Kingdom of the Two Sicilies. Therefore, the diplomatic archive of the Neapolitan consulate in Odesa contains extremely valuable sources for researching the history of Italian community, diplomatic and commercial life of Southern Ukraine.

The Italian translation of the memorandum of Felix de Ribas, «Succinta nozione sul commercio di Odessa», prepared at the request of the Sicilian ambassador in St. Petersburg, the Duke of Seracapriola, was proposed in 1813. The document is kept in fund the Ministry of Foreign Affairs of the State Archives of Naples. In the report, Felix de Ribas highlights the peculiarities of the Odessa market and provides advice for better trading. The author also provides background information: basic goods of export and import, information about Russian scales and measures, etc.

Further identification and research of the reports of the foreign consuls and merchant about trades in Odesa will provide a comprehensive opportunity to highlight gaps in economic history of the Southern Ukraine.

Key words: Odesa, trade, grain, Felix de Ribas.

Олена Феденко

Кандидат історичних наук,

Державний архів Одеської області

Вул. Жуковська, 18, Одеса, 65026, Україна

fedenkoolena@gmail.com

ФЕЛІКС ДЕ РІБАС ТА ЙОГО «КОРОТКІ ВІДОМОСТІ ПРО ТОРГІВЛЮ ОДЕСИ»

Вперше пропонується до уваги переклад з італійської мови доповідної записки Фелікса де Рібаса «Короткі відомості про торгівлю Одеси» («Succinta nozione sul commercio di Odessa»), підготовленої на запит сицилійського посла в Петербурзі, герцога ді Серакапріола, у 1813 р. Документ зберігається у фонді Міністерства іноземних справ Державного архіву Неаполя. У доповіді Ф. де Рібас висвітлює особливості одеського ринку та надає поради для кращої проведення торгівельних операцій. Автор також подає довідкову інформацію: основні товари експорту й імпорту, ціни на них, інформацію про російські ваги і міри тощо.

Ключові слова: Одеса, торгівля, зерно, Ф. де Рібас

Брак джерел з раннього періоду історії Одеси вимагає від дослідників звернення до іноземних архівів. Значний потенціал для вивчення соціально-економічного розвитку міста мають документи

консульських представництв у Південній Україні. Тогочасні функції консульства (встановлення та захист торгових інтересів своєї країни в регіоні, розвідка та збір статистичних матеріалів про хід торгівлі та навігації в причорноморських портах, підтримка та захист майнових інтересів власних підданих, особисті документи консулів) породили значну кількість різних за характером джерел, подальше вивчення яких є важливим для дослідження історії етнічних громади та історії консульської служби в містах Південної України, економічної історії тощо.

Одним з перших у регіоні почало діяти Неаполітанське генеральне консульство в Херсоні. Воно було відкрито у 1787 р. на чолі з Віченцо Музенгою [9, с.]. У 1797 р. воно було перенесене до Одеси [7, с. 177]. У травні 1799 р. В. Музенга повернувся на батьківщину, а його функції виконував тодішній неаполітанський віце-консул Гаetano Гульємуччі [8]. Після смерті останнього консульство на певний час припинило своє існування у зв'язку з окупацією королівства французами і зайняття престолу маршалом Наполеона Йохімом Мюратом. Проте неаполітанський підданий Фелікс де Рібас здійснював допомогу неаполітанським і сицилійським морякам і купцям, вів листування з сицилійським послом в Петербурзі і навіть організував прийом королеви Сицилії Марії-Кароліни в Одесі [3, р. 20]. Тому після відновлення влади династії Бурбонів на неаполітанському престолі й створенні Королівства Обох Сицилій Ф. де Рібас у 1816 р. був призначений генеральним консулом цієї держави в Одесі.

Незважаючи на незначну кількість неаполітанських підданих і суден в Одесі, консульство Королівства Обох Сицилій діяло до 1862 р., коли останнє увійшло до складу єдиного Королівства Італії. Канцелярія генерального консульства Королівства Обох Сицилій в Одесі зберігається в Державному архіві м. Неаполь у фонді Міністерства іноземних справ у тематичній серії під назвою «Консульство в Одесі». Хронологічно документи охоплюють період з 1803 р., цим роком датуються особисті документи консула Ф. де Рібаса, до 1859 р. – часу, коли це консульство припинило існування [10, с. 283].

Одним з найбільш ранніх документів, присутніх у серії є «Короткі відомості про торгівлю Одеси» Ф. де Рібаса, подані ним наприкінці 1812 р. на прохання герцога ді Серакапріоли – сицилійського посла в Петербурзі [1]. Ф. де Рібас в першу чергу зупиняється на хлібній торгівлі, адже зерно було основним товаром експорту на цьому ринку. Автор детально описує механізм здійснення закупівлі пшениці, даючи поради, як отримати зерно найкращої якості за найнижчою ціною. Також записка зупиняється на важливих для ведення бізнесу моментах – переведення коштів, наявність страхових компаній, вибір капітана – а також містить додатки, в яких описані основні статті експорту з актуальними цінами, товари імпорту та інформація про російську систему мір і ваг.

Твір Ф. де Рібаса не був унікальним у своєму роді. Іноземці, найчастіше негоціанти, що проживали в Одесі, бачили перспективи і

можливості ведення зовнішньої торгівлі для своїх співвітчизників. Тому, окрім повідомлень для свого уряду, публікувалися статті у пресі чи окремі книги, мета яких була залучити приватний і державний капітал у налагодженні торгових зв'язків з одеським ринком. Так, французький купець Карл Сікар у 1809 р. анонімно опублікував частину своєї роботи про Одесу у 41 томі «Bibliothèque britannique» [2], а у 1812 р. було опубліковано весь твір під назвою «Листи про Одесу» [5]. Поширювали відомості про Одесу у себе на батьківщині й італійці. У 1817 р. у Флоренції світ побачила книга «Відомості про Одесу» анонімного автора, негоціанта з Ліворно [4]. У той самий час тосканський громадський діяч П'єтро В'єссе опублікував журнал своєї подорожі Європою, в якому значну частину присвятив питанню встановленню торговельних зв'язків Сардинського королівства і портів Південної України [6].

Записка Ф. де Рібаса «Короткі відомості про торгівлю Одеси» дає нам уявлення про ранній етап розвитку торгівлі у краї, доповнюючи вже відомі джерела. Документ також свідчить про роль консульських представників різного рівня (генеральних консулів, консулів, віце-консулів, торгових агентів) у становленні торговельних відносин між власною державою і південноукраїнським регіоном. Подальше виявлення і аналіз подібних джерел допоможе заповнити наявні лакуни і краще зрозуміти усі механізми проведення торгових операцій, участь у ньому певних верств населення і окремих етнічних груп, етапи й особливості становлення торговельних відносин між Одесою і Західною Європою.

Документи:

Документ 1. Короткий огляд торгівлі Одеси. 23 грудня 1812 / 4 січня 1813.

23 грудня 1812 / 4 січня 1813

Короткий огляд торгівлі Одеси

Основу торгівлі Одеси складає експорт харчових продуктів, перш за все, зернових: як тверді сорти, що зветься «арнаутка», з прилеглої території, так ті, що збираються з губерній давньої Польщі, з України і Подолії, які на місцевій мові зветься «озимі».

Перший сорт – арнаутка, – схожий на відомий в Неаполітанському королівстві сорт карозелла, користується найбільшим попитом і за нього просять на 3-4 рублі більше, ніж за зерно м'яких сортів. Його використовують у виготовленні смачного хліба жовтого кольору, також він дає значну кількість висівок, і пречудове підходить для виробництва макаронів і тонкого тіста.

Другі, озимі, дають досить гарне борошно, з якого виготовляють чудовий і легкий хліб, і дуже добре зберігаються (хоч і псуються від обігріву в дорозі): якщо покласти їх у добре освітлений і провітрюваний склад і перелопачувати, то колір і свіжість швидко повернуться.

Для закупки як першого, так і другого сорту за вигідною ціною і гарної якості необхідно укладати договір узимку, отримати товар на склад в кінці квітня або на початку травня і приблизно на цей же час підлаштувати прибуття судна, яке має це зерно навантажити; для цього необхідні для

закупки кошти повинні бути доступні у грудні-січні місяці. У протилежному випадку надходження коштів одночасно з судом змушує купувати зерно зі складів перекупників, переплачуючи на чотири-п'ять рублів більше, ніж якщо купити за контрактом своєчасно; зерно повне чорних комах, яких ліворнці звать «фраті», а на неаполітанці «паппічі», якими інфіковані усі склади Одеси і які найкраще зерно за декілька днів перетворюють у посередне; або бажаючи купити невелику партію зерна у торгові дні, операція затягнеться більше ніж на тиждень, бо є ризик, що судно встане на сталійний час, контсталійний час, карантин та ін.

Щодо інших товарів, то вони закупаються в невеликій кількості і зазвичай навантажуються як паккоттіля¹², усі головні статті експорту я загадав у додатку.

Кукурудза або індійське зерно іноді експортується у значній кількості до Іспанії, Португалії або Генуї¹³. Завантажити цей товар можна будь-коли, але кошти повинні прийти щонайменше за два тижня до судна, на який повинні цей товар навантажити.

Імпорт продукції з Сицилії і Неаполітанського королівства у цю країну потребує уваги, враховуючи різноманітність товарів, і найбільш важливі, що сюди прибувають, я фіксую, але вони, до речі, не дуже поширені через ризик не бути реалізованими або через додаткові витрати від зберігання, посередників, псування тощо.

Кошти, необхідні для закупівлі зерна, приходять іноді з Бродів від багатьох голландських підлиз, які відкривають кредит у Відні чи іншому місці поштою з Бродів (цей спосіб буває часто дуже обтяжливим) і переводячи кошти в Одесу; проте в дійсності можна робити грошові перекази, відкриваючи кредит у Константинополі, Аугсбурзі чи Петербурзі, де постійно збуваються перевідні векселя.

Вважаю за необхідне попередити, що тут знаходяться дві страхові контори: Імперська, яка заснована за рахунок капіталу його Величності Імператора, і Грецька, більшість акціонерів якої греки. Обидві ці контори страхують з маленьким страховим внеском і жодна не діє з лояльністю, чесністю і старанністю, як того вимагає таке делікатне питання.

Закінчуючи цю доповідь, хотілось зупинитися на найвірнішому і найвигіднішому способі налагодження торгівлі між Сицилією і цим ринком; бажаючи встановити перевезення, головним питанням є вибір капітана і судна. Серед греків взагалі не варто нікого наймати; і краще не приділяти багато уваги фрахту, якщо капітан чесна і вміє зберігати товари (як ті, що вивозяться, так і ті, що ввозять), які йому довірили.

Список експортних товарів та їхніх теперішніх цін

Тверді сорти пшениці вищої якості	від 23 до 24	} за четверть
М'які сорти пшениці	від 18 до 19	
Біла квасоль	від 24 до 25	
Кукурудза	від 15 до 16	
Ячмін	від 8 до 9	
Горошок	від 14 до 15	
Жито	від 14 до 15	

¹² Паккоттіля (італ. raccottiglia) – кількість товарів, які колишні члени екіпажу судна могли взяти з собою і торгувати для власної вигоди.

¹³ Ф. де Рібас використовує термін «Genovesato», який в добу після падіння Генуезької республіки позначав місто Генуя і залежні від нього міста і землі.

Солоне вершкове масло	від 16 до 17	} за пуд
Крохмаль	від 5 до 7	
Жовтий, білий і червоний віск	від 40 до 42	
Коров'ячі шкури	від 42 до 44	
Пруткове залізо 1-ої якості	від 4 до 4,5	
Свічка	від 10 до 12	
Солонина	від 10 до 12	
Парусина 1-ої, 2-ої, 3-ої якості	від 50 до 70 за аршин	

Товари імпорту

Їстівна олія у бочці
 Теж саме у пляшках
 Мигдаль чищений і нечищений
 Ріжкове дерево
 Апельсин і апельсинова шкурка
 Мессінські апельсини та лимони
 Паста і сок лакриці
 Біле і червоне сухе вино у пляшках
 Сиракузьке вино у бочках
 Лимонний сік
 Фісташки
 Червоний винний камінь
 Солоні тунець і анчоуси
 Оливки консервовані
 Ліки різних видів
 Оброблені і необроблені корали

Список та інформація про ваги і міри

Четверть – $3^2/3$ неаролітанського томоу
 $5^3/4$ константинопільського кілограму
 3 ліворнські саккі
 $2^1/2$ трієстських стар
 Три барсислонські четверті

Четверть поділяється на 8 мір, кожна з яких ще поділяється на 8 гарнців.

Пуд поділяється на [40] російських фунтів. Один пуд дорівнює $18^1/3$ неаполітанської ротоли; 3 футни складають 1 турецьку оку.

Вино продається відрами. Відро складає $3^1/3$ галона або близько 14 французьких пляшок. Сицилійська сальма дорівнює близько 7 ведром, а ботті вина иль фаро составоает 42-44 відра.

Взято: L'Archivio di Stato di Torino / Materie politiche per rapporto all'Estero / Consolati Nazionali, f.7135, Succinta nozione sul commercio di Odessa, 23 dicembre 1812/4 gennaio 1813.

Джерела та література:

1. L'Archivio di Stato di Torino / Materie politiche per rapporto all'Estero / Consolati Nazionali, f.7135, Succinta nozione sul commercio di Odessa, 23 dicembre 1812/4 gennaio 1813.
2. Lettres sur Odessa adresses a Mr. Ch. Pictet, l'un des rédacteurs de la Bibliothèque Britannique / Bibliothèque Britannique. – T. 41. – Genève, 1809. – P. 247-265.

3. Moracci G. *Introdizione* / G. Moracci // Michele de Ribas. *Saggio sulla città di Odessa. E altri documenti dell'Archivio di Stato di Napoli*. – Genova, 1988. – P. 20-27.
4. *Notizie di Odessa scritte dal sig. L. C.* – Firenze, 1817.
5. Sicard Ch. *Lettres sur Odessa, par Sicard, aine, Négociant établi dans cette ville*. – St.-Petersbourg, 1812. – 415 [i. e. 145] p.
6. Vieusseux G. P. *Journal-itineraire de mon voyage en Europe (1814-1817) con il carteggio relativo al viaggio*. A cura di L. Torini. – Firenze, 1998. – P. 188-259.
7. Бацак К.Ю. Італійська еміграція в Україні наприкінці XVIII – у першій третині XIX ст. – К.: Знання України, 2004. – 300 с.
8. Державний архів Одеської області. – Ф. 17. – Оп.1. – Спр. 85. – Арк. 1.
9. Феденко О.О. Відкриття та діяльність італійських консульств Одеси наприкінці XVIII – початку XX ст. // *Краєзнавство: наук. журн. / Ін-т історії України НАН України, Всеукр. спілка краєзнавців*. – 2015. – № 1/2. – С. 47-51.
10. Феденко О.О. Інформаційний потенціал консульських документів державних архівів Турина та Неаполя для дослідження історії та діяльності італійської громади Одеси // *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* – 2017. – Вип. 27. – С. 281.
11. Феденко О.О. Роль неаполітанського генерального консульства в Одесі у встановленні торгових відносин між Королівством Обох Сицилій і українськими портами в 1815–1827 рр. // *Український історичний збірник*. – 2018. – Вип. 20. – С. 90.

References:

1. *L'Archivio di Stato di Napoli / Ministero degli esteri, f.7135, Succinta nozione sul commercio di Odessa, 23 dicembre 1812/4 gennaio 1813.*
2. [Sicard, Ch.]1809. *Lettres sur Odessa adresses a Mr. Ch. Pictet, l'un des rédacteurs de la Bibliothèque Britannique. Bibliothèque Britannique, 41. pp. 247-265. [in French].*
3. Moracci, G., red.,1988. Michele de Ribas. *Saggio sulla città di Odessa. E altri documenti dell'Archivio di Stato di Napoli*. Napoli, p. 18-27. [in Italian]
4. 1817. *Notizie di Odessa scritte dal sig. L. C.* Firenze. [in Italian].
5. Sicard, Ch. 1812. *Lettres sur Odessa, par Sicard, aine, Négociant établi dans cette ville*. St.-Petersbourg. [in French].
6. Vieusseux, G. P. 1998. *Journal-itineraire de mon voyage en Europe (1814-1817) con il carteggio relativo al viaggio*.Firenze. p. 188-259. [in Italian].
7. Batsak, K.Yu. 2004. *Italiiska emigratsiia v Ukraini naprykintsi XVIII – u pershii tretyni XIX st.* Kyiv: Znannia Ukrainy. [in Ukraine].
8. *Derzhavnyi arhiv Odeskoyi oblasti*. – F. 17. – Op.1. – Spr. 85. – Ark. 1.
9. Fedenko, O.O. 2015. *Vidkryttia ta diialnist italiiskykh konsulstv Odesi naprykintsi XVIII – pochatku XX st.* *Kraieznavstvo: nauk. zhurn. / In-t istorii Ukrainy NAN Ukrainy, Vseukr. spilka kraieznavtsiv*, 1/2, s. 47-51. [in Ukraine].
10. Fedenko, O.O. 2017. *Informatsiinyi potentsial konsulskykh dokumentiv derzhavnykh arkhiviv Turyna ta Neapolia dlia doslidzhennia istorii ta diialnosti italiiskoi hromady Odesy.* *Problemy istorii Ukrainy XIX – pochatku XX st.*, 27, s. 281-. [in Ukraine].
11. Fedenko, O.O. 2018. *Rol' neapolitanskoho heneralnoho konsulstva v Odesi u vstanovlenni torhovykh vidnosyn mizh Korolivstvom Obokh Sytsylii i ukrainskymu portamy v 1815–1827 rr.* *Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk*, 20, s.90-. [in Ukraine].

Елена Феденко

Феликс де Рибас и его «Краткие сведения о торговле Одессы»

Предлагается перевод с итальянского языка доклада Феликса де Рибаса «Краткие сведения о торговле Одессы» («Succinta nozione sul commercio di Odessa»), подготовленной на запрос сицилийского посла в Петербурге, герцога ди Серакаприола, в 1813 году. Документ хранится в фонде Министерства иностранных дел Государственного архива Неаполя. В докладе Ф. де Рибас освещает особенности одесского рынка и дает советы, как проводить здесь торговые операции. Автор также дает справочную информацию: основные товары экспорта и импорта, цены на них, информацию о российских веса и меры и т.д.

Ключевые слова: Одесса, торговля, зерно, Феликс де Рибас.

Отримано 18.11.2018